

Mumiekongressen i Nuuk

Af Niels Lynnerup, lektor ved Københavns Universitet, Antropologisk Laboratorium.
Medarrangør og præsident for kongressens videnskabelige komité.

Den 4. - 10. september i år afholdtes i Nuuk en kongres om mumiestudier. Kongressen "4th World Congress on Mummy Studies" samlede ca. 100 videnskabsfolk fra 18 lande til fire dage med ti foredragssessioner og en postersession. Det havde nok været nemmere, og især billigere, for deltagerne hvis kongressen havde fundet sted i fx København, men mumiekongresserne har altid haft det særkende, at de er blevet afholdt hvor mumier faktisk er blevet fundet. Kongresrækken blev startet i Tenerife for 12 år siden (hvor man har de såkaldte Guanche mumier); siden er den blevet afholdt i Columbia (Chinchorro kulturens mumier), og sidst i Arica i de chilenske Andesbjerge (Inca mumier). Yderligere har kongresserne haft udstrakt tværfaglighed som adelsmærke. Dette befordrer også en venlig, åbenhjertig og frem for alt nysgerrig atmosfære, hvor fagfolk dels skal kunne delagtiggøre andre i ofte komplicerede resultater og fortolkninger og dels selv skal kunne sætte sig ind i helt andre faggrene.

Motivet for at afholde den fjerde kongres i rækken på Grønland, skyldtes naturligvis de berømte Qilakitsoq mumier, hvoraf fire er udstillet på Grønlands Nationalmuseum. Dette fund, og den senere omfattende undersøgelse af disse mumier, satte virkelig Grønland på landkortet hvad mumieundersøgelser angår (Hart Hansen & Gulløv 1989; Hart Hansen, Meldgaard & Nordqvist 1985). Grønlands Nationalmuseum stod som officiel vært, og forløbet af kongressen var præget af både en fantastisk modtagelse med receptioner hos henholdsvis Nuuk's borgmester og Grønlands minister for Forskning, Kultur, Uddannelse og Kirke, samt en stor lokal interesse. Om dette sidste kan det nævnes, at nok finder mange grønlændere mumiefundne interessante, men i høj grad også noget der bør behandles med følelse og respekt, og at de døde bør lades uforstyrret.

I forståelse for dette synspunkt, arrangerede vi en aften åben for offentligheden, hvor tre danske kongresdeltagere holdt foredrag om mumieundersøgelser, danske mosefund og DNA analyser. Aftenen var en stor succes med et overvældende fremmøde (man måtte ligefrem afvise folk på grund af pladsmangel). Sigtet var dels at afmystificere den igangværende kongres, samt at skabe interesse og forståelse for udforskningen af mumier, og hvorledes de afledte undersøgelser direkte kan fortælle et folk om deres egen fortid, dækkende alt fra levevilkår (for de grønlandske mumier fx tandanalyser, der viste hvorledes tænderne blev brugt som et forarbejdningsinstrument, og vævsmikroskopi, der påviste store mængde sod i lungerne) til kulturelle vaner (fem kvinder i Qilakitsoq mumiefundet havde ansigtstatoveringer).

I denne forbindelse kan nævnes, at der i Grønland har verseret en sag igennem det sidste år omkring den såkaldte "udstoppede grønlander". Baggrunden var en udstilling i Rotterdam i Holland omkring tidligere tiders naturhistoriske kuriøsiteter. Blandt de udstillede genstande var en grønlandsk kajak, hvori var placeret en, angiveligt, udstoppet grønlander. Udstillingen vakte vrede både i lokale støttegrupper for arktiske folkeslag, og det grønlandske hjemmestyre endte med, via Udenrigsministeriet, at kræve menneskeresterne til Grønland med henblik på en værdig begravelse. Genstanden var udlånt fra et privat museum i byen Hoorn, og da "genstanden", efter udstillingen blev returneret, kom den paradoksalt nok ikke tilbage i magasinet hvor den havde henstået i mange år, men blev nu udstillet grundet den megen omtale. Museet var ikke til sinds at udlevere "genstanden", bl.a. med henvisning til de komplikationer udlevering af andre landes genstande hurtigt kunne få, men endte med at indvilge i en undersøgelse om hvorvidt "genstanden" overhovedet var grønlandsk. "Genstanden" var givet museet, men de nærmere omstændigheder omkring akquisitionen henstod i det dunkle, da det var sket for over 200 år siden. Tilmed mente man, at det i virkeligheden drejede sig om en hollandsk straffefange. Undertegnede fik i sommeren 2000 adgang til at undersøge "genstanden", som ikke var udstoppet men var pergamentagtige, hårde stykker menneskehud, der var syet sammen, så det dannede en torso og fire ekstremiteter. Skalpen var tilstede men ikke ansigtshud. Der blev forsøgt DNA ekstraktion uden resultat på Retsgenetisk Institut, og C-14 og C-13 analyse på AMS-enheden ved Århus Universitet. Sidstnævnte analyse havde som resultat at individet måtte være død for omkring 200 år siden, og mest interessant, at individet, grundet sit C-13 indhold, i høj grad havde levet af terrestrisk føde, hvilket udelukkede individet som værende af grønlandsk afstamning, da kosten for grønlandere er næsten udelukkende marin. Sagen gik dermed i sig selv: da den udstoppede grønlander ikke var grønlander, var der ikke basis for et udleveringskrav. Sagen illustrerer dog nogle af de problemer der kan være med udstilling af menneskerester, og den blev fremlagt på en session i kongressen der netop omhandlede etiske overvejelser ved undersøgelse og udstilling af velbevarede menneskerester.

På kongressen blev der også fremlagt mange resultater af DNA-analyser udført på arkæologisk menneskemateriale. Der knytter sig meget store forventninger til denne teknik, men hvor man for bare et par år siden mente, at man var ved at have løst de fleste problemer med ekstraktion, spørger kontamineringsproblematikken stadig. Metoderne er så følsomme, at kontaminering med "fremmed" DNA er uundgåeligt, og nogle af de seneste års publicerede resultater holder nok ikke. Omvendt viste et indlæg også, hvorledes man med DNA-analyser kan arbejde sig "bagud" i historien ud fra et moderne materiale. Den grønlandske befolknings genetiske historie kunne således karakteriseres ud fra blodprøver fra 82 nulevende grønlandere: de har alle deres rødder i "Beringia", området ved Beringstrædet mellem Sibirien og Alaska, ca. 2000 år tilbage i tiden (Saillard et al. 2000).

Der var naturligvis en session udelukkende dedikeret arktiske og grønlandske mumiefund, og ud over en gennemgang af de berømte Qilakitsoq mumier, blev resultaterne af en nylig CT-skanning af den lille barnemumie forelagt. Selvom arbejdet stadig er igangværende, var dette, sammen med en senere hel session om CT-skanning, med til at sætte fokus på de mange nye teknikker, der gør det muligt at undersøge mumier som de kostbare arkæologiske fund de er; dvs. med krav om mindst mulig ødelæggelse. CT-skanning, endoskopiske undersøgelser og undersøgelser der kan udføres på meget små mængder materiale (aDNA, stabile isotoper, mm.), er afgørende for moderne mumieundersøgelser. Tidligere tiders omfattende dissektioner og destruktive og invasive undersøgelser vil begrænse sig til mumiefund der allerede er meget medtaget (jf. Grauballe-manden). En anden session vi som arrangører havde lagt vægt på, var en session om moselig. Sessionen tog udgangspunkt i en gennemgang af nord-europæiske landes "beholdning" af moselig, og senere indlæg beskæftigede sig dels med specifikke moselig og såkaldt tafonomiske eksperimenter (tafonomi: beskrivelse og karakterisering af postmortelle fænomener ved vævshenfald). Fra dansk side blev naturligvis de nylige undersøgelser af Grauballe-manden præsenteret, men også andre, mere "glemte" fund som "Huldremosekvinden" blev fremlagt (Om de europæiske mosefund – se fx Van der Sanden 1996).

Der er ikke langt fra undersøgelse af menneskerester såsom mumier og moselig til tilsvarende undersøgelser af mere recente lig. En del af de nordamerikanske kongresdeltagere imødeså da også, at de ved hjemkomsten ville blive involveret i undersøgelserne af de mange døde fra terrorbombningerne den 11. september. Kongressen, der ellers sluttede med en post-conference tour til Sydgrønland for at se på nordboruiner, fik dermed en afdæmpet ende i skæret af billederne fra CNN på hotellet.

Litteratur

Hart Hansen, J.P. & Gulløv, H.C. (eds.) 1989: *The mummies from Qilakitsoq – Eskimos in the 15th century*. Meddelelser om Grønland, Man & Society 12. København.

Hart Hansen, J.P., Meldgaard, J. & Nordqvist, J. 1985: *Qilakitsoq. De grønlandske mumier fra 1400-tallet*. Grønlands Landsmuseum & Christian Ejlers' Forlag, Nuuk og København.

Saillard, J., Forster, P., Lynnerup, N., Bandelt, H.-J. & Nørby, S. 2000: *mtDNA Variation among Greenland Eskimos: The Edge of the Beringian Expansion*. American Journal of Human Genetics 67: 718-726.

Van der Sanden, W. 1996: *Udødeliggjorte i mosen. Historierne om de nordvesteuropæiske moselig*. Amsterdam.

Andet

En kongresberetning forventes i 2002.

Forside af Arkæologisk Forum

På forsiden af Arkæologisk Forum nr. 5 ses en 3d visualisering af Grauballe-mandens kranieknogler. Visualiseringen er udført på grundlag af CT-scanning. Kranieknoglerne er både løsnede fra hinanden og let bøjede, især kraniekalotten. Dette skyldes det lange ophold i mosen.

(Michel Dalstra, Anne Grethe Jurik & Niels Lynnerup).